EDUSKUNTA
Hallintovaliokunta
HaV@eduskunta.fi

Asia: VNS 2/2025 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2026-2029

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy kiittää mahdollisuudesta lausua otsikon mukaisesta selonteosta.

Hyvinvointialueiden talouden eriytyminen voimistuu kehyskaudella

Hyvinvointialueiden talous kokonaisuutena oli tilinpäätöksissä 2024 edellisvuotta parempi. Tästä huolimatta alijäämää kertyi koko maan tasolla yhteensä 1,1 mrd. euroa. Kaikki alueet Helsingin kaupunkia lukuun ottamatta olivat alijäämäisiä myös vuonna 2024. Vaikka kansallisella tasolla kehitys eteni oikeaan suuntaan, heikkeni 8 alueella taloustilanne kuitenkin edelleen vuodesta 2023. Näiden alueiden osalta alijäämät kasvoivat edellisestä vuodesta yhteensä 128 milj. euroa. Myös alueiden kustannuskehitys vaihteli merkittävästi vuonna 2024. Toimintakulujen kasvu edellisestä vuodesta vaihteli välillä 0,1 % - 6,9 %. Samaan aikaan valtionrahoituksen muutos edellisestä vuodesta vaihteli välillä 2,2 % - 6,6 %.

Eriytyvä kehitys näkyy edelleen hyvinvointialueiden talousarvioissa 2025. Alueista 5 on laatinut talousarvionsa vuodelle 2025 edelleen merkittävästi alijäämiseksi. Voimassa olevien hyvinvointialueiden taloussuunnitelmien ja valtionrahoituksesta käytettävissä olevien tietojen perusteella arviolta enintään puolet alueista pystyy kattamaan alijäämät säädetyssä ajassa, pääsääntöisesti vuoden 2026 loppuun mennessä. Kun osalla alueista talouskehitys kuitenkin kohentuu, lähtee valtionrahoituksen jälkikäteistarkistus pienenemään kehyskaudella voimakkaasti, mikä tulee haastamaan lisää hitaammin talouden tasapainottamisen kanssa eteneviä alueita.

CC BY

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
www.hyvil.fi
etunimi.sukunimi@hyvil.fi
Y-tunnus: 3324881-1

Välfärdsområdesbolaget Hyvil Ab
www.hyvil.fi
fornamn.efternamn@hyvil.fi
FO-nummer: 3324881-1

Rahoituksen riittävyys tulee todentaa ja lisärahoitukseen on varauduttava

Kun alueiden talouden kehitys on huomattavan eriytynyttä, tulisi ensi tilassa selvittää syyt, jotka vaikuttavat kustannuskehityserojen taustalla. Samalla olisi laadittava selkeä menetelmä tarveperusteisen rahoituksen riittävyyden arviointiin ja mallin tulisi lopputulemana todentaa aluekohtaisesti rahoituksen riittävyys suhteessa lakisääteisiin palveluihin. Osana tätä selvitystä tulisi arvioitavaksi myös alueiden erityispiirteitä ja olosuhde-eroja, jotta kustannuskehityksen eroavaisuudet, joihin alue ei itse ole voinut tai voi vaikuttaa. Tällaiset tekijät tulisi huomioida alueiden valtionrahoituksessa, mikäli rahoituksen määräytymisen kriteerien muuttamiseen todetaan olevan kehittämistarpeita.

Valtion tulee lähtökohtaisesti turvata rahoituksen riittävyys palveluiden järjestämiseksi perustuslaissa ja laissa edellytetyllä tavalla. Keinot arvioida riittävien sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä tarpeita ja uhkia vastaavien pelastustoimen palvelujen toteutumisesta tulee selkeyttää. Sosiaali- ja terveysministeriön vuoden 2024 järjestämisvastuuta koskevan selvityksen mukaan hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveydenhuollon talouden ja toiminnan tietopohja on edelleen siten puutteellinen, ettei vertailukelpoista arviointia palvelu- ja hyvinvointialuekohtaisesti rahoituksen tason riittävyydestä ole mahdollista tehdä. Lisäksi STM arvioi, että alijäämien kattaminen hyvinvointialueilta edellytetyssä aikataulussa edellyttää useilta alueilta sopeutustoimia, jotka saattavat vaarantaa lakisääteisten sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen.

Hyvinvointialueiden rahoituslain 11§:ssä säädetään hyvinvointialueiden mahdollisuudesta saada lisärahoitusta tilanteessa, jossa rahoituksen taso vaarantaa palveluiden järjestämisen perusoikeuksien toteuttamisen turvaavalla tavalla. Pykälän mukaan hyvinvointialueella on oikeus saada valtiolta rahoitusta se määrä, joka on tarpeen mainittujen sosiaali- ja terveyspalvelujen ja pelastuspalvelujen turvaamiseksi ottaen huomioon hyvinvointialueen edellytykset järjestää muut lakisääteiset tehtävät. Lisärahoitus myönnetään valtion talousarvioon otettavasta määrärahasta.

Merkittävä määrä alueista on arvioinut, ettei ne kykene sopeuttamaan talouttaan palvelujen lakisääteisen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen vaarantumatta alijämien lakisääteisen kattamisen vaatimassa aikataulussa. Siten on odotettavissa lukuisia hyvinvointialueiden lisärahoitushakemuksia. Lisärahoitushakemusten ratkaisemiseksi joudutaan muodostamaan edellä kuvatut nyt puuttuvat arviointiperusteet tai vaihtoehtoisesti käynnistämään tarvittavat lakimuutokset tilanteen ratkaisemiseksi.

Julkisen talouden suunnitelmassa on 1 milj. euron tekninen varaus, jolla hyvinvointialueiden mahdollisten lisärahoitustarpeiden käsittelyyn on varauduttu. Varsinaisiin

lisärahoituksen myöntämiseen ei ole kehyksessä varaumia, mikä on merkittävä puute julkisen talouden suunnitelmassa.

Valtionohjauksen kehittyminen

Valtionohjauksen kokonaisuus hakee vielä muotoaan. Valtionohjauksen tulisi ennen kaikkea keskittyä strategiselle tasolle toteuttamaan kansallisesti eri tavoitteiden ohjausta alueiden itsehallinto huomioiden. Edellä kuvatun rahoituksen riittävyyden todentamisen ja lakisääteisten palvelujen toteutumisen arvioinnin kehittämisen lisäksi, tulisi vahvistaa valtion ohjausta strategisella tasolla.

Strategisen tason ohjauksen kypsymättömyys korostaa nyt paikoin hyvin yksityiskohtaista tarkastelua ja ohjausta. Esimerkiksi investointien ohjaus hakee vielä muotoaan. Investointien ohjausmalli on hallinnollisesti hyvinvointialueille raskas ja kattaa kaikki yli 10 000 euron investoinnit ja sopimuksenkaltaiset investoinnit. Alueiden taloustilanteen ollessa alkuvaiheessa heikko, ei valtioneuvosto myöntänyt yhdellekään hyvinvointialueelle lainanottovaltuutta vuonna 2025. Sen seurauksena on käynnistetty mittava määrä, huhtikuussa 2025 jo 14 kappaletta, prosesseja lainanottovaltuuden muuttamiseksi. Vastaava mittakaava toistui vuoden 2024 lainanottovaltuuksien osalta. Vuodelle 2026 valtioneuvosto myönsi toukokuun alussa lainanottovaltuutta 7 alueelle, joten edelleen on odotettavissa muutosprosesseja. Heikon rahoitustilanteen vuoksi poikkeukselliseksi tarkoitettu lisälainanottovaltuusmenettely on siten muodostumassa säännöllisesti toistuvaksi menettelyksi. Tämä korostaa erityisesti ohjauksen yksityiskohtaisuutta ja strategisen tason ohjauksen puutetta.

Ennen nykyisestä sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen palvelujen uudistusta oli voimassa ns. investointien rajoituslaki, jolla väliaikaisesti rajoitettiin kuntien ja kuntayhtymien yli 5 milj. euron investointeja koskevien sitoumuksien tekoa. Sosiaali- ja terveysministeriö voi tällöin myöntää poikkeusluvan, jos investointi oli perusteltu palvelujen saatavuuden turvaamiseksi ja investointi oli alueen palvelurakenteen kannalta tarpeellinen. Hyvinvointialueympäristössä voitaisiin siirtyä saman tyyppiseen tarkasteluun investointien ohjauksessa, joskin huomioiden että hyvinvointialueiden talouden mittakaava huomioiden taloudellisesti merkittävän investoinnin tason tulisi olla em. poikkeuslakia merkittävästi suurempi. Tämä keventäisi merkittävästi hallinnollista ohjausprosessia ja korostaisi oikeasuhtaisesti merkittävien investointien ohjausta. Muilta osin alueet vastaisivat investoinneistaan itsehallintonsa puitteissa.

Muita huomioita

Julkisen talouden suunnitelman osana leikataan valtionavustuksia erikoistumiskoulutuksiin, mikä on epätarkoituksen mukaista tilanteessa, jossa pyritään lisäämään

ammattilaisten koulutusta ja toisaalta kärsitään paikoin ammattilaispulasta. Valtionavustuksen leikkaaminen heikentää koulutuksen järjestämismahdollisuuksia.

Hyvinvointialueiden tehtäviin ja rahoitukseen vaikuttavia tehtävämuutoksia on toteutettu toiminnan alkuvaiheesta alkaen lukuisia. Vuoden 2025 alusta alkaen valtionrahoitusta määrättäessä huomioidaan etukäteen myös asiakasmaksumuutokset. Pääsääntöisesti hallitus on pyrkinyt kasvattamaan hyvinvointialueiden asiakasmaksutuloja. Sekä vuonna 2024 että vuonna 2025 on tehty merkittäviä asiakasmaksuihin liittyviä muutoksia. Vuoden 2025 alussa tehtyihin muutoksiin liittyen valtionrahoitusta vähennettiin 150 milj. euroa. Kuluvana vuonna on useita uusia asiakasmaksu- ja tehtävämuutoksia valmisteltavana ja usealla niistä arvioidaan olevan hyvinvointialueiden valtionrahoitusta vähentävä vaikutus. Osana muutoskokonaisuutta tulisi toteuttaa seurantaa jo tehtyjen muutosten vaikutuksiin, jotta peräkkäisten muutosten yhteisvaikutus tulisi paremmin esille ennen muutoksien tekemistä hyvinvointialueiden valtionrahoitukseen. Hyvinvointialueiden rahoitusasemaa heikentäviä muutoksia ei tule tehdä ja siten lakimuutosten kattavien vaikutusarvioiden tarve korostuu.

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy

Arja Pesonen
ekonomisti